

Czas, Prawda i Modalność

Celem projektu jest zbadanie zależności między prawdą a modalnościami zależnymi od czasu (możliwością i koniecznością). Używamy tych zależnych od czasu modalności, gdy mówimy, że w 1920 wciąż *możliwe* było powstrzymanie II wojny światowej, lecz w sierpniu 1939 roku wojna ta była już *koniecznością*.

Związek między prawdą a koniecznością zależną od czasu (zwaną również koniecznością „historyczną”) zasugerował filozofom Arystoteles („Hermeneutika”, rozdz. 9). Dowodził, że zdanie może być prawdziwe tylko, o ile jest również historycznie konieczne (a fałszywe, tylko gdy jest historycznie niemożliwe). Ta ogólna obserwacja, wraz z pewnymi podstawowymi zasadami logiki, umożliwiła mu skonstruowanie dwóch argumentów za tezą, że nic nie dzieje się przez przypadek – faktyczny bieg rzeczy od zawsze był przesądzony. Jeśli ten wniosek jest słuszny, to ma on doniosłe konsekwencje dla naszych idei sprawstwa, wolności, czy autonomii. Jako, że determinizm jest wszechogarniający, bieg naszego życia był ustalony na długo zanim się narodziliśmy. Ta teza podważa nasze przekonanie, że nasz los jest w naszych rękach.

W odpowiedzi na argumenty Arystotelesa wielu średniowiecznych filozofów podało w wątpliwość ich założenia. Niektórzy z nich odrzucili pewne zasady logiki, lecz wielu starało się rozerwać pozorną więź między prawdą a historyczną koniecznością. Myśl ta została jednak zapoznana. Dziś zakłada się w głównym nurcie filozofii czasu i logiki filozoficznej, że prawda w sposób nierozłączny łączy się z historyczną koniecznością. Podstawowym celem mojego projektu jest podważenie tej głównego nurtu, ożywienie średniowiecznych pomysłów i zachowanie przygodnej natury przyszłości.

Moje badania uwzględniają różne perspektywy. Po pierwsze, planuję zbadać istotę pojęć używanych przez Arystotelesa, konstruując „najprostszy” argument za determinizmem. Uważam, że gdy ujrzymy ten argument w najczystszej postaci, łatwiej będzie zidentyfikować jego najślabsze ogniwo, którym jest, w moim mniemaniu, założenie, że prawda wymaga historycznej konieczności. Zamierzam dowodzić, że pojęcie prawdy nie ma w sobie komponentu modalnego; jest on przemycany (często bezwiednie) przez czynniki wobec prawdy zewnętrzne.

Po drugie, dociekania logiczne podpieram rozważaniami metafizycznymi: planuję przestudiować, jak czasowe prawdy mają się do czasowej rzeczywistości. Jedną z intuicji, na której bazuje determinizm logiczny jest teza, że prawda jest „lokalna”. Oznacza to, że cokolwiek jest prawdą *obecnie*, jest nią z uwagi na to co *obecnie* istnieje (pewne teorie w ramach filozofii czasu zdają się wspierać taką tezę). Chcę dowieść, że lokalne pojęcie prawdy można (a nawet powinno się) zastąpić pojęciem trans-lokalnym: to, co dziś jest prawdą, może zależeć od tego, co stanie się w przyszłości.

Po trzecie, planuję zbadać, jak potoczne użycie języka rzuca nowe światło na starą filozoficzną dyskusję (i wspiera moje wnioski). Przyjrę się praktyce twierdzeń dotyczących przyszłości (tj. przewidywań) i będę argumentował, że poprawna analiza naszego zachowania językowego wymaga przyjęcia sądów przygodnie prawdziwych. Mam zamiar podważyć konkurencyjne podejścia i bronić teorii przewidywań, opartej na prawdzie wobec wybranych kontrargumentów.

Planuję wreszcie zbadać sąsiadującą dziedzinę nauki i sprawdzić, co językoznawcy myślą na temat zależności między prawdą a koniecznością. Wielu z nich zdaje się podążać za Arystotelesem, lecz istnieje nurt, w ramach którego podważa się tezę, że czas przyszły łączy się z koniecznością. Mam zamiar przestudiować przedstawione tam argumenty i sprawdzić, czy idee w dziedzinie językoznawstwa mogą być przeniesione na grunt logiki filozoficznej (i *vice versa*).

Mam nadzieję, że w skutek moich badań skłonię filozofów (a szerzej - opinię publiczną) do przemyślenia na nowo relacji między czasem, prawdą i koniecznością. Gdy przyznamy, że prawda nie łączy się z koniecznością, możemy zachować podstawowe zasady logiki, nie poświęcając zarazem przygodnej przyszłości, która zdaje się tak kluczowa dla naszej autonomii i wolności.